

't Ezelsvel

Postiljon van de Vlaamse Academici – Regio Brugge

Nr. 147 – September '25 (Memoires van een taalman)

Het slingertje van Foucault

Hugo Brouckaert

hugo.brouckaert@skybet.be

Jaren geleden kwam ik eens als gevolg van een val op het winterijs in een ziekenhuiskamer terecht, waar ik de eerste nacht hulpeloos doorbracht met beide handen in een elastisch verband en beide armen in een mitella. 's Ochtends om zes uur - ik was net ingeslapen - kwam een dragonder van een verpleegster de kamer binnengestormd met de vraag: “En, mijnheertje, hebben wij ons al gewassen?”

Sinds die dag heb ik een grondige afkeer van aansprekingen in de eerste persoon meervoud en een niet aflatende heimwee naar meer eenvoudige tijden, toen een aanspreking nog stoer in de tweede persoon gebeurde: “Gij zult niet doden!”

De Algemene Nederlandse Spraakkunst noemt dat opmerkelijke gebruik “de meervoudige vorm van de eerste persoon in situaties met een paternalistisch of maternalistisch karakter”. Ik heb het ook wel eens het verpleegstermeervoud horen noemen - terecht dus - en het is ook in trek bij moeders (Wat doen wij voor we aan tafel gaan? Onze handjes wassen), politieagenten (Hebben wij dan geen licht op onze fiets?) en kaartjesknippers bij de NMBS (Mogen we thuis ook onze voeten op de bank leggen?). Een gedurfd antwoord op die laatste vraag is : “We hebben thuis geen trein, mijnheer”.

En dan zijn er die verkleinwoordjes! Sommige ervan kunnen volgens diezelfde ANS een “depreciërende betekenis” hebben. Helaas volgen geen pertinente voorbeelden. Het enige voorbeeld is: afleggertje. Je kunt echter geen markt

bezoeken, geen winkel binnenlopen of de aansprekingen met mevrouwtje en madammeke komen uit de lucht gevallen. Mijnheertjes heb ik sinds mijn verpleegstertje niet meer gehoord, maar dat komt zonder enige twijfel nog wel.

Tenenkrullend irritant - en steeds verder om zich heen grijpend - is de hebbelijkheid van verkopers en verkoopsters om ongeveer alle producten en andere met de verkoop in verband staande voorwerpen met een verkleinwoord te benoemen.

In de confectiezaak: “Terwijl mevrouwtje haar betaalkaartje zoekt om haar codetje in te tikken, pak ik even haar manteltje in.”

Op de markt, over een onderhoudsproduct voor de auto, na een demonstratie op een voor dat doel prominent aanwezige motorkap (het “capootje”) van een Amerikaanse slee: “Ons productje is ook ideaal voor uw velgskes en voor uw ramekes.”

In de boekhandel: “Ik heb hier een encyclopedietje in afleveringetjes dat u zal interesseren. Het abonnementje is niet duur.”

Mijn arts schrijft me een geneesmiddel voor dat belastend kan zijn voor de maag en daarom tijdens de maaltijd ingenomen moet worden. Zegt mijn apothekeres op de hoek: “Innemen bij de boterhammekes of de patatjes, om het maagje te sparen. Hebt u uw SIS-kaartje meegebracht? Dat is dan vier eurootjes.”

Ik heb al een woordcategorie in gedachten voor de volgende druk van de ANS: het verkopersdiminutief. Overal bruikbaar. Van speldenkopjes en sierkraaltjes tot olifantjes en Boeingvliegtuigjes. Ergerlijk!

Uit wat voorafgaat mag het u niet verbazen dat mijn bewondering uitgaat naar de zogenaamd wereldvreemde wetenschappers, die tot nu toe ongevoelig blijven voor de waan van de dag en verkleinwoordjes gebruiken waarvoor ze dienen: het aanduiden van kleine levende wezens en dingen.

Het winterkoninkje, het koolwitje, het madeliefje, het bietenaaltje, de eilandjes van Langerhans, het vingerkootje, het bloedlichaampje. Voor wat echt klein en fijn is dus. Geen haarbuisje op hun hoofd dat eraan denkt om te spreken van het slingertje van Foucault, het kooitje van Faraday of de Maagdenburgse halve bolletjes. Of van planeetjes die rond het zonnetje draaien. En zo hoort het ook.